

Abonamentul

Pentru monarhie:

Pre anu 6 fl., $\frac{1}{2}$ anu
3 fl., $\frac{1}{4}$ anu 1 fl. 50 cr.

Pentru străinătate:

Pre 1 anu 18 frcs., $\frac{1}{2}$
anu 9 frcs., $\frac{1}{4}$ anu
4 frcs. 50 cm.

Fóea apare în fie care
Sâmbătă.

Unirea

Fóe bisericescă-politică.

Insertiuni

Unu siru garmond:
odată 7 cr., a doua órá
6 cr., a treia órá 5 cr.,
și de fie care publica-
țiune timbru de 30 cr.

Totú ce privesce fóea
să se adreseze la «Re-
dactiunea și Admini-
stratiunea Unirii»
în
Blașiú.

Anulú IV.

Blașiú 24 Novembre 1894.

Numérulú 49.

Congresulú catolicú din Alba regalá.

În 18 Novembre decí de mii de catolici se adunará în Alba regalá (Székesfehérvár) la mormintulú sfintulú Ștefanú, celui dintâiú rege ungarú, și promiserá serbătorește, că vorú păstra, mărturisi și apéra cu bărbăție sfinta credință și drepturile ei în statú, și că își vorú vërșa în casú de lipsă și sângele pentru apérarea sfintei Biserici, pentru Rege și pentru patrie.

Importantele hotăriri aduse în acéstá adunare le vorú afla cetitorii nostri la altú locú, și credemú, că cine le va ceti cu atenziune, va puté învăța fórté multú, că ce trebuie să facemú și noi, ca să ne apéramú credința, biserica și limba față cu atacurile totú mai întéțóre ale guvernulú și sateliților lui.

Atátú de puternicú a fostú glasulú catolicilorú adunați în Alba regalá, în câtú a străbátutú până la stápaniiú situatiuniiú din Budapesta și i-a bágatú în spaimá.

Se temú aceștiá, ca nu cumva glasulú catolicilorú să străbatá până în palașulú monarhulú din Viena, pe care scrisú este: „*Justitia est regnorum fundamentum.*“ Se temú, ca nu cumva monarhulú să se întórcá cátrá fariseii, cari cu mâni sacrilege rápescú credința din inimile popórelorú, și să le strige: Destulú cu nedreptatea! Nu mai pángáriți sanctuariulú, în care se facú legile țerei! Ieșiți din elú și lásați locú la aceia, cari conduși ca și mine de sublimulú principiiú, că temeinelú împérației este dreptatea, vorú sci multámi după principiile dreptáții și libertáții tóte popórele și tóte bisericile de sub coróna sfintulú Ștefanú!

Spalma, ce i-a cuprinsú pe domniú din parlamentulú ungarú, apare destulú de limpede din discusiunea dela 20 Novembre a. c. Toți matadorii partidelorú, în frunte cu ministrulú Wekerle, aú condamnatú în parlamentú acțiunea pornită de catolici în adunarea dela 18 Novembre.

Liberalulú radicalú Hermann Otto merse cu cutezarea sa până acolo, în câtú ceru, să se aplice în contra catolicilorú adunați la Alba regalá paragrafiú cei mai drastici ai codicelú penalú, pentru că aú comisú crima oribilá de a se mărturisi de catolici și s'aú obligatú serbătorește a-și da votulú cu ocasiunea alegerilorú numai la deputați catolici, și a nu mai asupra popórele nemagiare.

Se înțelege dela sine, că acéstá

dorință nebuná, chiarú să vrea cineva, nu o va puté implini. Ea își are înse importanța, întru câtú ea este o dovadá nouá, că nimicú pe lume nu este mai netolerantú și blástematú, decâtú liberalismulú și radicalismulú. Representanții acestorú sisteme, de cândú există lumea, nu aú pututú și nu potú suferi nici macarú enunțarea liberá a párerilorú, ce se opunú acelorú sisteme.

Nu putemú încă prevedé fructele, ce le va produce adunarea catolicilorú din Alba regalá. Bunáitatea și abundența acestorú fructe atírná în prima linie dela zelulú și perseveranța, cu care vorú sci lucra în sensulú hotăririlorú adunării. Unú lucru înse ilú constatámú cu bucurie, și anume, că orí cine se va puté convinge din discursulú contelú Zichy ținutú în adunare, că și cea mai arđetóre cestiune din patria nóstrá, cestiunea naționalitățilorú, nu ómenii conduși de idea omnipotenței statulú, ci cei conduși de principiile creștinismulú adevératú o vorú puté deslega. Conte Zichy Ferdinand a pronunțatú aceste cuvinte memorabile: „*Totú acéstá rubire cátrá de-aprópele pretinde, — deși suntemú mándri, că suntemú patrioți magiari, — ca și pe cel-alaltí ómení, cari tráescú în acéstá patrie, să-i privimú de totú așa de buní patrioți și rubíți concetățeni, pe cum suntemú și noi, și să nu permitemú, ca limba cuiva, dacă nu scie altá limbá, să se scótá din bisericá, sau dacă nu se póte cultiva în altá limbá, să se scótá din școlá. Să le dămú fiesce cáruia, ce este alú sêu, și să nu luámú niménuí în nume de réu, că-și rubesce limba materná. Unulú este magiarú, altulú slovacú, altulú românú, înse toți suntú patrioți într'o formá, căci sciutú este, că limba este unú darú datú lorú de Dumneđeu pentru perfecționarea sufletulú.*“

Cátá deosebire între aceste enunțatiuni ale unú catolicú și între cuvintele pronunțate în aceea-și dí la Clușú din partea deputatului liberalú Pázmándy Dénes cu ocasiunea conferenței sale despre liga románá.

Catoliculú recunósce, că în patria acéstá după legile lui Dumneđeu póte și trebuie să existe atâtea culturi deosebite, câte popóre constituescú statulú ungarú. Liberalulú ne spune, că „*în Ungaria cultura numai una póte fi: magiará. Cultura altorú rasse nu este ținutá să o suferimú în statú.*“

Catoliculú ne spune, că în școlá și bisericá fiesce care să se cultive și róge la Dumneđeu în limba sa materná,

că limba este darulú lui Dumneđeu. Liberalulú însufleția pe șovinistiiú din Clușú cu enunțatiunea nebuná, că altá limbá afará de cea magiará să se suferé numai lângá vatrá; școlele să se prefacă tóte în institute magiare; ér clerulú să se reformeze astfelú, în câtú să deviná unú agentú alú politiceii esprimate prin scrintita „*idee de statú magiarú*“.

Catoliculú ne arată, că numai acela este însuflețitú de adevératulú patriotismú, care iubesce deopotrivá pe toți concetățeniú sói fără deosebire de limbá și-i considerá și pe aceștiá de adevérați patrioți. Liberalulú ne spune, că adevératulú patriotismú pretinde contopirea Románilorú în elementulú magiarú cu ajutoriulú culturei magiare.

Catoliculú ne spune, că Slovaculú și Românulú trebuie să fie egalú cu Magiarulú. Liberalulú împarte pe cetățeniú patrieiú în două clase. În clasa primá trebuie să fie Magiarii, cari să umble totú călare. În clasa a doua să fie nemagiarii, cari să umble totú pe josú.

Este decí adevératú, ceea ce amú dísu dela începutú, că numai aplicarea principiilorú creștine în tótá viața statulú va puté deslega și cestiunea naționalitățilorú.

Dorimú, ca aceste principiiú să străbatá totú mai adâncú în societatea magiará; ceea ce se va și întâmpla, dacă se vorú ținé adunări multe poporale, conduse de bărbați ca cei ce aú statú în fruntea congresulú din Alba regalá.

Cine a urmăritú enunțatiunile preseii străine în cestiunea románá, a pututú observa, că presa liberalá, care nu vre să scie de legile lui Dumneđeu și ale firii, ci numai de legile ómenilorú și ale statulú fără de Dumneđeu, a fostú saú ostilá Románilorú saú nepásátóre față cu suferințele lorú. Din contrá presa catolicá, foile mari ca „*Germania*“, „*Vaterland*“, „*Moniteur de Rome*“, „*Osservatore Cattolico*“ și altele nenumérate, aú îmbráțișatú cu căldurá cauza nóstrá, fiindú că este și cauza umanității rescumpérate cu sângele Domnului Christosú.

Cândú principiile acestei prese adevérate vorú străbate în tóte straturile societáții magiare catolice, atunci suntemú siguri, că noi vomú întâmpina în mulți magiari pe aceia-și apératoriú neînfricați, pe cari i-aú aflatú Poloniú din Posen în centrulú catolicú.

Dorimú, ca acéstá dí fericitá să soséscá câtú mai curéndú, ér până atunciú să ne punemú pe lucru. Pe cum

catolicii din patrie se pronunță pe căi legale, înse cu totă bărbăția, în contra asupririlor pornite de un guvern fără de Dumnezeu, totu așa de bărbătesce și energic să protestăm și noi, pe cari acele asupri ne strivesc încă și mai amar. Pe cum catolicii magiari își profesază cu demnitate și fără considerațiunii omenesci credința creștină, totu așa să o profesăm și apărăm și noi Români. Cu cât mai vehemente sunt atacurile în contra individualității noastre naționale, cu atât mai energică, mai intensivă și estensivă să fie și manifestațiunea vieții și limbei noastre românești.

În 20 Novembre st. n. se va da tuturor alegătorilor români din Ungaria și Transilvania ocaziunea de a se manifesta, că voesc să trăescă și să se desvôle în această patrie ca Români și ca creștini. Nici un alegător român să nu lipsescă dela această manifestațiune. Să scie lumea, că sistemul de guvernare de astăzi, atacat de toate părțile, trebuie să se delature în interesul patriei.

Adunarea alegătorilor români.

Cetim în „Tribuna“ din 22 a c.:

„Mai mulți fruntași români, bărbați, cari jocă rol în viața publică a noastră, după matură chibzuire și înțelegere frățescă, au convocat pe Mercuri, 16/28 Novembre la Sibiu pe toți alegătorii aderenți ai partidului național român.”

„În adunarea, care se va ține negreșit, se va discuta asupra ordinului ministerial, prin care s'a sistat funcționarea partidului național și se impune facerea unui statut.”

„Convocatorul se va publica curând. Acum el circula pentru a fi acoperit cu sute de iscălituri.”

Din congresul catolic dela Alba Regală.

Contele Zichy Nándor în numele opoziției catolice din casa magnaților cu prilejul pertractărilor din această casă declarase, că nu se impacă cu situația creată prin hotărârile legislative ungurești, ci va stăru din toate puterile într'acolo, ca proiectele votate ori să nu se facă legi ori să se abroge, dacă vor ajunge să fie legi.

Pașul cel dintâi în direcțiunea acesta s'a făcută Duminecă în 18 a c. În ziua acesta s'a ținut adunarea catolicilor din diecesa Alba Regală. Au luat parte ca la 15,000 de alegători.

Însuflețirea, de care era cuprinsă adunarea întrégă, a fost însuflețirea sfântă, ce o împărtășește omului religiunea venită din ceri.

Oratorii adunării nu au grăit asemenea conducătorilor unei oști învinse, ci ca vestiitorii unei lupte nouă.

„Angustimea de spațiu nu ne iertă, să descriem adunarea cu de-amănuntul.”

Adunarea a deschis-o Dr. Steiner Fülöp, episcopul de Alba Regală, acestu arhieru după inima lui Dumnezeu, căruia i-se pot aplica cuvintele: „Rîvna casei tale mă mîncă pe mine,” și: „Voi sunteți lumina lumii, sarea pămîntului.” Din cuvîntarea lui reproducem următoarele:

„La acestu mormînt scump (mormîntul s. Ștefan) ne-am adunat, pentru

ca în fața țării întregi să mărturisim cu rîvnă și însuflețire credința noastră catolică, acea credință, pe carea a mărturisit-o sfîntul nostru rege; acea credință, a cărei sfîntă flamură a purtat-o prin toate ținuturile acestei patrii; acea credință, pe carea ca pe comora sa cea mai scumpă a lăsat-o moștenire popului său unguresc; acea credință, pe care ca pe temelul cel mai sigur și-a zidit elu împărăția, și fericirea și gloria ei; acea credință, carea a asigurat națiunii magiare esistență statornică în Europa. —

„Însuflețindu-ne de exemplul strălucitoru alu glorioșilor nostri străbuni, promitem astăzi solemn la mormîntul sfîntului nostru rege, că ne vom alipi pururea de sfînta maică biserică și de sfîntul ei cap, de locînătoriul pămîntesc alu lui Isus Christos cu ascultare și iubire devotată. (Esclamări: Promitem! Jurăm!) Promitem, că sfînta noastră credință catolică și drepturile ei inalienabile le vom mărturisi și apăra cu bărbăție și statornicie totdeauna și pretutindenea, pe terenul vieții publice întocmai ca și în viața privată. Viața noastră, sângele nostru pentru sfînta noastră biserică și pentru sfîntul ei cap!” (Esclamări: Viața noastră, sângele nostru!)

Cuvîntarea întrégă a fost purtată de însuflețirea aceea, carea pôte să isvorască numai din convingerea, că vorbitoriul apăra cauza lui Dumnezeu.

Declararea de război a rostit-o contele *Eszterházy Miklós Móricz*. Elu arată, că catolicii sunt siliți a-și apăra credința moștenită dela s. Ștefan și drepturile garantate prin legi, și totuși li-se aruncă în față învinuirea, că ei se răscolă asupra ordinii publice.

„Introducerea religiunii creștine,” continuă contele, „a fost aceea, ce a dat forță acestei țări și ne-a făcut într'acolo ceea ce suntem: într'națiune catolică.”

„Și când noi apărăm aceste învățături moștenite de noi nu singuri numai pe cale tradițională și drepturile noastre constituționale, așa cred, că învinuirea, carea o audim astăzi adese ori, că noi ne resculăm asupra ordinii publice, — pe noi nu pôte să ne privească. Nu noi suntem aceia, cari ne silim a desface concordia națiunii, ci acesta o fac aceia, cari dau năvală asupra noastră și vătămându-ne drepturile violentă și constituțiunea noastră.”

„Dar, onorați domni, așa cred, că ați deja nu mai este de ajuns protestarea defensivă, ci acestu război lungu, această luptă inversunată pretinde dela noi o sfortare mai mare. —

„Noi șcim, că cu prilejul războielor mari, alu luptelor mari nu e de ajuns, dacă pe acestea să le învingem sau le împedăm în înaintare. Trebuie să avem înaintea ochilor planul de război alu taberei dușmane, și așa cred, că cu privire la planul de război alu taberei dușmane suntem lămuriti. Direcțiunea, carea stăpânesce acum țara, carea acum se manifestă și pe terenul afacerilor publice, nici de cum nu se pôte numi creștină. Această direcțiune este dușmanul nostru.”

Dacă ne-am mărgini la aceea, ca să continuăm războiul numai împotriva proiectelor de lege, ca așa dicîndu împotriva acestor proiecte de lege să continuăm o luptă izolată de guerilla, atunci silința noastră ar cadé. E de lipsă deci, să ne organizăm

împotriva taberei dușmane și să punem oște tare, neînvingibilă în fața dușmanilor nostri. Dacă noi înaintăm în direcțiunea acesta și ne îndreptăm silințele într'acolo, ca din convingerea catolică și din manifestațiunea convingerii catolice în țara acesta într'adever să primescă existență o oște religioasă catolică, atunci e așa cred, onorați domni, că noi am implinit deja partea cea mai mare din problema aceea mare, carea o așteptă dela noi astăzi țara întrégă.

„Domnilor! Espresiunea acesta a simțimintului meu este și espresiunea simțimintelor dvostre. Cuvintele noastre, așa doresc, să nu se perdă în pustie, ci duceți-le mai departe, duceți-le acasă la vetrele dvostre, când vă depărtați de aci. Învęțați pe aceia, cari au rămas acasă, că fiesce care catolic să se gate de luptă, de fiesce care catolic are lipsă țara acesta.”

„Declarăm război. Am declarat război deja de multă vreme, dar acestu război marea adunare de astăzi ilu declară serbătorește taberei dușmane.”

„E de lipsă organizarea, pentru ca de această declarare de război să se înspăimînte dușmanii. Șciți dvostre, că pe bolta ceriului cea instelată se arată adese ori stele, cari strălucesc frumos, așa numiții cometi. Uimindu-se privește poporul la ele, și dacă dispar, li-s'a pierdut urma.”

„Noi astfel de cometi nu vom să fim. Noi pe bolta ceriului politic vom să implinim un rol. Nu vom aceea, ca despre noi să se dică, că suntem fără de partid, afară de partide.”

Vorbind mai departe despre cele două probleme, cari le adă catolicii din Ungaria, continuă astfel:

„Cea dintâi este, ca apărându religiunea noastră cu scutul cel sfînt alu convingerii noastre religioase să apărăm pe regele apostolic alu Ungariei.”

„Ceealaltă problemă mare este, ca între toate împrejurările și cu totu prilejul să accentuăm convingerea noastră religioasă. Domnilor, e cu neputință a o cuprinde acesta într'unu program politic, a o exprima între marginile înguste ale unui program politic, acesta trăește aci în inimile noastre, acesta trebuie să se manifeste întocmai așa, pe cum s'a manifestat astăzi, și anume în toți bărbații, în toate femeile societății și neluându afară pe nimeni în toate straturile societății, dela locitoriul casei celei mai mici de țileriu și până la locitoriul strălucitoru alu înălțimii celei mai mari, care vighéază asupra sorții Ungariei. Să se deștepte conștiința, că crucea apostolică nu e numai o parte integrantă a marcei ungurești, nu e numai cruce, ci de odată și crucifix, acel crucifix, care este simbolul religiunii noastre, care e gravat în inimile noastre, dar deodată și în capetele, în mințile noastre, și de pe care să ne binecuvinteze acele raze sfînte, înaintea căruia trebuie să ne aruncăm în genunchi, toți trebuie să ne rugăm cu bărbăție, nebăgându în samă batjocura acelora, cari nu pot să înțelegă simțimintele noastre. Tua luce dirige, tu ne luminează, luminează strălucitoru din crucea apostolică, din acel crucifix, care luminează creștinismul.”

Cuvîntările următoare încă ar merita, să le reproducem.

Dr. Major Ferenz, primu fisic orășenesc a cuprins în vorbirea sa toate acele mijloce, cari pot să scape societatea catolică

de corupțiune. Cuvintele lui au fost întimpinate cu aprobări vii, mai ales când a ostindit cu cuvinte energice tendințele destructive ale presei liberale.

Contele dr. *Zichy János* jun. a vorbit despre organizarea politică cu mult tact și simț diplomatic.

Proprietariul dr. *Marsovszky Endre* a dezvoltat cestiunea autonomiei. Cuvântarea și-a întemeiat-o pe principiile acelea, pe cari autonomia ar și pute să se realizeze.

Profesorul gimnazial *Kalocsai Alán* prezentându față în față cestiunile sociale cu ordinea socială a arătat, că singura medicină este întorcerea la Dumnezeu și la credința pozitivă.

A urmat apoi aducerea rezoluțiilor. Rezoluțiunile adunării sunt următoarele:

I. Ne unim pentru apărarea dreptului catolic. Acțiunea noastră e defensivă. Acesta voim să o validăm în legislativă. Acesta e politica noastră, și primim cu brațele deschise pe aceia, cari i-se alătură. Nu e destul, ca fiesc care singuratic să ducă o viață religioasă și conform dispozițiilor bisericești să se împărtășească în sacrameinte, ci are și datorința de a-și mărturisi credința și în viața publică. De aceea enunțăm, că ne ținem de datorință a participa la alegerile comunale, municipale și de deputați și a vota pentru bărbați catolici demni de încredere, și că la alegerile viitoare nu vom vota la nici un cas și sub nici un pretext pentru aceia, cari au votat prin proiectele de lege politice bisericești pentru ștergerea caracterului creștin al Ungariei, — pentru căsătoria civilă și neconfesionalitate.

Votăm încredere tuturor acelor, cari în cestiunile politice-bisericești s'au pus mai pe sus de partid și de disciplină de partid și au recunoscut și apărât după adevărata lor convingere punctele de vedere ale bisericii catolice.

II. Atât în societate, cât și în stat trebuie să ne nisum a valida principiile și dogmele catolice. De aceea fiecare să promoveze după putință viața de reuniuni catolice, să ia parte la reuniuni catolice de tineri, de sodali și de lucrători și să conlucre în activitatea reuniunilor catolice de binefacere.

Sfântul Părinte în pastorală sa pentru întregă lumea a designat direcțiunea, carea ne este datorința a o urma și în acestea. Pe baza acesteia vom să conlucreăm și la soluția corectă a cestiiei sociale și a lucrătorilor, — pe baza dreptului creștin și a iubirii creștine. În direcția designată de Sfântul Părinte vom conlucrea întru rezolvirea acestei cestiuni de mare moment și ne vom nisui, ca să se amelioreze după putință soarta lucrătorilor, meseriașilor și proprietarilor mici, ca să li-se asigure lor și familiilor lor după putință traiul, câștigarea de avere, pe cum și păstrarea averii proprietarilor mici.

III. Datorința părinților e, ca să-și crească copiii în credința catolică, și unde numai se poate, să-i dea la școală catolică și să vegheze asupra vieții lor religioase. Unde e de lipsă, trebuie să ne îngrijim, ca să avem asile catolice de copii. Școlile populare catolice deja existente avem să le susținem, și pretutindenea, unde numărul catolicilor o permite, să ne silim a înființa de acestea. De asemenea să ne nisum, ca școlile medii și academiile de drept catolice

să le susținem în sensul menirii și fundațiilor lor. Universitatea catolică Pazmaniană poftim, să o avem ca universitate catolică, pentru ca fundațiunile catolice ale universității să servesc unei universități catolice.

IV. Dacă art. de lege LIII din 1868 privitoriu la religiunea copiilor din căsătoriile mixte va fi modificat în sensul proiectului votat deja de cele două camere: nu vom înceta a nisui într'acolo, ca atât cu privire la trecut, cât și cu privire la viitorii copii din căsătoriile mixte binecuvântate de biserica catolică conform promisiunii părinților și prescrierilor bisericești să fie crescuți în credința catolică, și ca valoarea legală a convențiunii încheiate înaintea bisericii să se susțină totdeauna.

V. Întru cât privește căsătoria civilă, votată de ambe corpurile legiuitoare fără de ascultarea poporului catolic, chiar și după ce va intra în vigoare de lege, nu am pute să încetăm și de aci încolo a urgita înlăturarea ei pe toate căile legale și constituționale.

VI. La crearea unei astfel de legi, care răpesc patriei noastre, împărăției preacuratei Fecioare Maria, caracterul ei catolic, nu putem să ne învoim, și de aceea nu ne vom pute învoi nici odată, ca ore cine să se potă lăpăda de religiunea creștină, să potă ieși dintr'nsa, copiii botezați odată să se potă scote în puterea legii din sinul creștinismului, și necredința să se potă inartacula în legi. Și fiind că acestea se cuprind în proiectele despre recepțiunea Ovrelor și deprinderea liberă a religiunii, condamnăm aceste proiecte, și dacă vor deveni legi, considerăm ca o datorie a legislativei desființarea acelor.

VII. E necesar, ca fără vătămarea dreptului patronal și de inspecțiune a statului, care-l are regele apostolic, biserica — prin activarea cât mai grabnică a autonomiei catolice — să-și îndeplinească însăși prin organele sale toate afacerile acelea, cari de prezent în mare parte se trag în sfera de putere a guvernului parlamentar.

VIII. Astăzi înse ne este datorința cea mai de frunte, ca biserica catolică întregă împreună cu cardinalul pimate și cu corul episcopesc să rugăm pe Domnul nostru Maiestatea Sa Regele nostru apostolic cu omagiu de supuși, cu încredere și iubire, ca să binevoască a denega proiectelor bisericești-politice sancțiunea.

La propunerea lui *Kalocsai Alán* comitetul executiv al congresului s'a declarat de permanent cu scopul de a organiza în toate direcțiunile partidului, care s'a format în congresul de față.

Programul partidului popular catolic l'a dezvoltat mai apoi contele *Zichy Nándor* în cuvântarea sa în chipul următoriu:

„Chiar de aceea doresc și eu, să o facă acesta mai hotărât în două direcțiuni, mai hotărât în acel înțeles, ca să dăm de scire mai energic, că aceste proiecte nu le voesc catolicismul unguresc și catolicii, că împotriva lor ne luptăm acum, că împotriva lor ne luptăm totdeauna, ne luptăm din datorință, pentru că a se lupta împotriva lor, fie acelea legi ori nu, este datorința sfintă a fiescăru catolic. —

„Dar acești domni nu înțeleg, dacă le-o spunem aceasta, pentru că ei pretind, ca fiesc cine să dăcă după șablonul lor: Eu sunt liberal! Eu sunt conservativ!

Er adevărul catolic despre acesta nu scie nimica, el nu cunoște partide. Noi după conștiința noastră și după cuvântul lui Dumnezeu suntem civii acestei patrii, noi suntem poporul catolic în Ungaria. Dacă voim, partidul poporului catolic. Dór eă nu sunt popor? Sunt popor ca ori cine altul, asta nu voi concede nimenuia, să mi-o contesteze.

„Dar noi avem să formăm în Ungaria nu un partid mic, ci partidul mare al catolicilor. Acest partid popular catolic are să valideze în Ungaria adevărurile catolice; are să măture acele concepte greșite, cari pot să facă țara nefericită, și adevărul catolic prescrie în chip hotărât și civilor datorințele lor. Nu este bun catolic acela, care nu este supus credincios al regelui legitim, al următorului s. Ștefan, al purtătorului uns al coronei. —

„Și noi scim, credem și sperăm, că Maiestatea Sa regele, înaltul nostru domnitoriu, fiind catolic simțesce cu noi, voința lui nu poate să fie ruinătoriu credinței noastre. Nu poate să fie subordonarea catolicismului sub ori ce altă conceptă modernă, trecătoriu și contrariu legii dumnezeesci.

„Dar mă exprim hotărât. Noi voim acțiune politică. Noi voim să fim politicesce partid unguresc catolic, partidul poporului unguresc catolic.

„Dar acest program de partid încă nu e un program politic. Acest program îl va desvolta viața. În acest program se cuprinde fidelitatea față cu domnitoriu, sancțiunea pragmatică și alipirea de pactul dualistic. În acest program se cuprinde susținerea catolicismului și a credinței catolice. Într'nsul se cuprinde combaterea legilor bisericești politice acum și totdeauna. Într'nsul se cuprinde aceea, că în sensul adevărului catolic de credință iubirea de patrie și frica lui Dumnezeu ad să reguleze raporturile dintre civi. De aceea într'nsul se cuprinde și totu aceea, ce este în interesul claselor asuprite ale lucrătorilor și micilor proprietari, și și această credință catolică pretinde aceea, că să se dea omului aceea, ca să potă trăi pe acest pământ.

Concepțiunea vieții catolice poftesce, ca averea și familia să nu fie un nimica trecătoriu, care se duce ca vintul, ci ca acelea să aibă statornicie, și de aceea programul acesta cuprinde și susținerea și păstrarea proprietăților familiare unguresci, ca acestea să nu ajungă cu toate apertinențele lor la dobă. Și cestiunile acestea se pot și trebuie să se rezolve în lumina adevărului catolic. Și aceea-și iubire a deapropelui pretinde, ca — deși suntem mândri, că suntem patrioți unguri — și pe alți ómeni, cari trăesc în țara acesta, și pe cari Dumnezeu i-a creat nemagiari, să-i privim de patrioți și concivi iubiți totu așa de buni ca și noi; să nu concedem, ca limba lor să se scote din biserică, dacă altă limbă nu sciu, din școală, dacă în altă limbă nu se potă cultiva. Să dăm ori cui, ceea ce este a lui, și să nu învinim pe altul cu aceea, că-și iubesc limba maternă. Unul este magiar, altul slovac, altul român, dar toți sunt într'o formă buni patrioți: dór darul împărțit de Dumnezeu spre cultivarea sufletului este limba. Noi catolici poftim, să fie un staul cu un păstoriu, dar pe cum nu suferim, ca pe noi alții din alt staul să ne lovescă cu piciorul, așa suferim aceea, că Dumnezeu,

în nespusa sa îndurare nu va concede, ca sfînta lui credință să se arunce de pradă dușmanilor noștri, și va intruni în singurul staul mare catolic sub un păstoriu catolic tôte popórele lumii. Dar pentru ca din acestu program catolic să se facă realitate, condițiunea cea dintâi este, ca să purcedem pe temei onestă la alegerile de deputați și la alte aiegeri. Aplicarea de corumpere și de alte înviriute necompetente este infamie, este păcată asupra lui Dumnezeu, a patriei și a consciinței noastre. Are să fie muștrată acela, care-l împlinesce, și acela, care-l cedă. Căci nimeni nu pôte să fie coruptă preste voea lui, și nici presiunea nu e înfricoșată, dacă voră să o aplice față cu un omă consciu de sine. —

„Pe acestu temei avem noi să organizăm partidul catolic. Dór, ca să mă provocă la un micu esemplu despre un bărbat mare, — căci lucrurile omenesci sunt fôrte mici, și bărbatii cei mari se fac totu mai mici —: Deák Ferencz a fost celú dintâi, care a muștrată corumperea. Asta nu e părere copilărescă și naivă, căci Deák n'a fost copil și în politică n'a fost naiv, și totuși a ținut, că în ziua de astăzi politica are să se facă pe cale de omenie. Firesce în epoca acesta a utilitarismului ómenii ridă pe acela, care crede, că se pôte face politică pe cale de omenie. Dar noi nu numai pe cale de omenie, ci ca creștini credincioși, conformă consciinței noastre vomă face politică. Și acesta o vomă valida cu ajutoriul lui Dumnezeu și cu ală Maiestății Sale regelui nostru iubită.“

Răspunsuri la telegramele omagiale ale adunării sosiră până atunci dela primatele, dela arhiducele Iosif dela nunțiu și din Roma. Scurtă, dar nespuse de umilitoră pentru părtinitorii politici actuale bisericesci din Ungaria este răspunsul arhiducelui Iosif îndreptat episcopului Steiner:

„Primiți Ilustritatea Ta și catolicii adunați la mormintul sfîntului Ștefană mulțamita mea cea mai intimă pentru cordiala salutare. Bindecuvîntarea lui Dumnezeu să conducă activitatea Dvóstre. Pentru acesta se înalță rugăciunea mea la celú Atotputernic. Arhiducele Iosif.“

Revistă bisericescă.

Roma.

În 8 a c. s'a ținut sub presiul Papei a cincia — și pôte ultima — ședință a conferinței pentru reunirea bisericelor orientale. În ședința acesta Sfîntia Sa a aprobată decretele aduse și formulate în ședințele precedente.

Decretele acestea țintesc a mări vađa celor cinci patriarhi ai Orientului, a Melchitilor, Maroniților, Sirilor, Chaldeilor și Armenilor, și a le lărgi cercul de acțiune cu privire la ritul și datinele lor străvechi, prin ce se va delătura oră ce suspiină, ca și cum s'ar tracta de latinisarea Orientului. Atingere între S. Scaun și patriarhi orientali se va ușura, fiindă aceștia reprezentați în Roma pe viitorii prin câte un episcop de ritul lor, érá nu numai prin câte un procurator ca până acum.

Episcopii de ritul chaldaic și-au ales de patriarh pe actualul archi-

episcop din Amida, Georgiu Ebedies Wajyado, și pentru aprobarea alegerii s'au adresat la Roma.

Revistă politică.

Afaceri interne.

În ședința din 17 a c. a dietei s'a votat budgetul ministrului de lângă persoana regelui. Cu această ocaziune oratori opoziționali au urgită înființarea curții regale ungare și a cabinetului de curte separată ungară. Ministrul Wekerle a declarat, că a susținé curte regală separată ungară nu e cu scop și ar fi chiar periculos, érá ce privesce cancelaria de cabinet, acesta este afacere personală a Monarchului și nu aparține dreptului public.

Urmând budgetul fondului de dispoziție, formând votarea lui o cestiune de încredere pentru guvern, deputatul Szentiványi nu-l votă. Babó Emil dice, că fondul de dispoziție cresce în fiesce care ană, fără de a se sci, spre ce se folosește, observă înse, că mai în fiesce care oraș există câte o fôe subvenționată, care glorifică guvernul. Lukács Gyula susține, că fondul de dispoziție se împarte ca ajutore la aderenții scăpați ai guvernului. Ugron Gábor afirmă, că independința Ungariei este atacată prin ligi externe. Pentru ce nu se folosesc banii acestui fond spre paralisarea ligelor? Babó — dice el — nu votă poziția, fiindă că nu scie, spre ce se folosesc banii, el înse nu o votă chiară fiindă că scie, spre ce se folosesc.

În 19 a c. s'a începută desbaterea asupra budgetului ministeriului de interne. Referentul Berzeviczy Albert arată, că în budget s'a introdus poziția nouă pentru matriculele de stat și s'au înmulțit cheltuelile pentru îngrijirea de salubritatea publică și pentru siguritatea publică. Înmulțirea poziției din urmă au provocat o mișcare agrare socialiste și cele de naționalitate.

Deputatul Holló Lajos în numele partidului independentist poftește, ca guvernul să dea lămuriri cu privire la reforma legii comunale, cere revisiunea legii electorale estindându-se dreptul de alegere și reducându-se censul; a constată, că la pregătirea consemnării alegătorilor se comită abuzuri; urgită judicatura curiei și reforma casei de sus. Ivánka Oszkár în numele partidului național urgită revisiunea legii electorale și judicatura curiei în afaceri electorale; înainte de aceste garanțe partidul său nu pôte să voteze reforma administrativă. Amintesc despre călătoria ministrului Hieronymi în Ardél și dice, că guvernul nu a făcută nimica spre liniștirea agitațiilor de naționalitate.

Ședința dela 30 a c. a dietei a fostă interesantă. Ultraliberalul Hermann Otto, spăriat de succesele congresului catolic dela Alba regală, îi impută, că agită și voescă să facă presiune asupra regelui. Hermann provocă pe guvern, ca să urgiteze sancționarea proiectelor bisericesci.

Ministrul Wekerle răspundă lui Hermann asigură dieta, că regele va aproba numitele proiecte, dar el, mini-

strul, nu află de necesar, să urgiteze sancționarea; el încă ține de periculoase cele întimplă în congresul dela Alba regală, dar sunt în țerile constituționale tesauri publici, pe cari trebuie să-i apărămă mai pe sus de tôte, chiar și atunci, cândă unii urmăresc prin ei tendențe periculoase. Unul dintre cei mai mari tesauri publici este libertatea opinii și a vorbirii.

Ugron Gábor dice, că numai Hermann nu are dreptul de a provoca la pace, fiindă că el pururea a agitată în contra bisericii catolice.

Contele Apponyi impută guvernului, că nu e în stare, să apere pactul dela 1867 și a provocat între confesiuni certe, pe cari nu le mai pôte compune. Constituirea partidelor politice pe basă religioasă o află de mare aberațiune, care periclităză unitatea în societate și interesele bisericii catolice. De interpelarea lui Hermann nu se miră, căci e în firea radicalilor, ca atunci, cândă nu le place de păreri altora, să strige după procuror și gendarmi. Guvernul nu e capabil nici de a scăpa țara de crisa economică, nici să resolve cestiunea de naționalitate. Dela actualul ministru de interne nu pôte aștepta de câtă produse bolnăvicioase.

Ministrul Hieronymi răspunde oratorilor din opoziție dicendă, că va presenta proiectele de legi referitoare la reforma administrativă, dar presentarea unui proiect pentru reforma legii electorale nici cândă nu a promis-o. Cu privire la schimbarea censului dice, că el voescă, să se introducă uniformitate fără a se uita, că și naționalitățile o voescă acesta.

Horváth Gyula dice, că întregă Ardélul l'au inundat agitatori; acesta nu s'ar fi putut întâmpla, dacă ar fi o guvernare sistematică. Ministrul Hieronymi a fost în ținuturile locuite de naționalități, dară nu a isprăvită nimica.

Mercuri s'a închiat desbaterea generală a budgetului ministeriului de interne și s'a începută cea specială. Tôtă desbaterea au predominat două cestiuni: transferarea ilegală a sediului pretorial dela Szempecz, unde guvernul are puțin partizani, la Bazin, și ordinațiunea ministrului, prin care din incidentul mișcărilor agrare a oprită adunările cetățenilor violândă prin acesta dreptul de intrunire.

La finea ședinței Busbach Péter a interelat pe ministrul de interne și pe cel de justiție: 1. Cum de se concede unui supus străin (Kossuth Ferencz), să facă turneu politic prin țară și să agiteze în contra dreptului public existent? 2. Luat'a ministrul de justiție măsurile de lipsă spre a pedepsi insulta persoanei regelui la banchetul dată la Dobrișin în onóra lui Kossuth Ferencz? (După toastul pentru regele musica a intonat melodia cântecului: „Jaj de hunczut a német.“)

Ministrul Hieronymi dice, că nu a făcută dispoziții cu privire la Kossuth, deoarece acesta a cerut îndigenare. Érá ministrul de justiție a ordonat, să se cerce vinovații dela Dobrișin. (Voră fi nefericiți țigani.)

Franta.

Republica franceză era are de lucru în colonii, de astădată pe insula Madagascar. Drepturile Franței pe această insulă sunt vechi, dară ele nu au fost respectate de către guvernul hovașu, din care cauză în anul 1883—5 s'a întreprins o campanie în Madagascar, care s'a terminat cu încheierea tratatului din 17 Dec. 1885. În virtutea acestui tratat se asigură Franței protectoratul peste Madagascar; guvernul francez are acolo un reprezentant și o garnisonă cu reședința în Tananariva. Reprezentantul francez avea să conducă afacerile externe și să reguleze raporturile internaționale ale insulei. Totu prin acest tratat guvernul francez s'a obligat a apăra guvernul hovașu în contra orî cărui atacu dinafară și a-i pune la dispoziție instructori militari, ingineri, profesori și șefi de atelieru.

Guvernul hovașu nici la repetite provocări nu a voit să respecte drepturile garantate Franței, ba la indemnul funcționarilor hovași s'au comis multe atentate asupra coloniștilor francezi.

Spre a pune capetă anarchiei din Madagascar și spre a-și întări poziția în această insulă, Franța a trimis în ea ca reprezentant pe Le Myre de Vilers, de care înse guvernul hovașu nici să scie nu vre. Noul trimis francez a cerut dela guvernul său putere armată, ca să pôtă constrînge la respectarea tratatului din 17 Dec. 1885 pe guvernul hovașu. Comisiunea exmisă pentru examinarea acestei cereri a propus camerei votarea alor 65 milioane franci și trimiterea în Madagascar a unui corp de 15 mii de oameni.

Căpitanul Dreyfus nu voesc să se recunoscă de vinovat cu crima de trădare. De curându au fost arestați în Paris doi germani, Kessel și Schönbek, sub cuvîntu, că ar fi spioni. Acei doi indiviți au servit ore cându ca ofițeri în armata imperiului germanu.

Belgiu.

Camera și senatul Belgiei s'a deschis în 16 a c. Ministrul-președinte a prezentat mai multe proiecte de legi, între cari mai însemnatu e cel referitor la înființarea unui oficiu pentru lucrători (Office du travail). Anume socialiștii au cerut numirea unui ministru al lucrătorilor. Această cerere nu li-s'a implinită, fără pentru rezolvirea cestiunilor sociale și prepararea proiectelor de legi referitoare la lucrători s'a înființat un oficiu pe lângă ministeriul de agricultură, care se va numi în viitoriu „Ministère de l'agriculture, de l'industrie, du travail et des travaux publics”.

Din cei 102 membri ai senatului sunt catolici 71, liberali 29 și socialiști 2. Deci regimul dispune în senat de o majoritate de 41 voturi, era în cameră, unde sunt 150 de voturi, majoritatea este de 52 voturi.

La cestiunea noastră.

„Poi. Corr.” aduce scirea, că guvernul magiaru ar fi elaborat un program, după care ar voi să purcedă la pacificarea naționalităților, implinind unele din pre-

tensiunile lor. Noi dela actualul guvern nu mai sperăm nici ună bine.

Aventurierul politicu Pázmándy și-a ținut Duminecă la Clușă conferența anunțată.

În introducerea declară conferențiarul, că el nu e condus de antipatie față cu Românii; pe el nu-l supără, că Românii se plângu, numai cătu să nu alerge cu plîngerile în străinătate. (Dacă aici nici să se plîngă nu-l lăsați, ce vor face?) Recunoșce, că legea electorală este desavantajată pentru Români, dară trimițându ei deputați în dietă, s'ar puté sana rēul. Împrejurarea, că statul nostru este polieticu, cum îl numesc Românii, nu-l pôte împedea de a urmări tendențe magiare. Magiarul nu au să se témă, că Românii vor desbina Ardélul, căci dacă nu au putut-o face acesta Habsburgii în decursu de 380 de ani, nici ei nu o vor puté. Situațiunea geografică a Ungariei nu permite introducerea federalismului ca în Elveția.

Despre legea de naționalitate dice Pázmándy, că e neesecutabilă. Politica Românilor întesce la a pescui în turbure, cându ar veni ceva pericolu asupra Ungariei.

Agentul voyageur spune, ce succese a avut el în Paris și Haaga intru paralisarea ligei române, care este irredentistă și are de țintă dacoromanismul.

Provoacă statul, să pună mâna pe școlile medii române, nu pe cele populare. Dice, că clerul român trebuie reformatu, de-orece la procesul Memorandului s'a dovedit, că preoții români agitază mai tare.

Mai departe enarază convorbirile cu martirii români și spune, că le merge bine în asemănare cu prinșonierii alor state.

În fine recomandă societății magiare, să fie afabilă față cu Românii spre a-i căștiga și asimila, cum a asimilat pe Slavi și Germani.

Curia a respins recursul de nulitate al dlor T. Liviu Albini și George Moldovanu, condamnați în ultimul proces al „Foil Poporului”, cel dintâi la 2 luni temniță ordinară, era al doilea la 8 luni carcer de stat.

Nr. 430—1894.

Concursu literar.

Din fondul „George Barițiu” al Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român se publică:

1. Un premiu de 200 fl. pentru cea mai bună lucrare asupra subiectului:

„Rezultatele comasării de până aci, bune și rele, cu privire la țeranul român din Transilvania (partea I), cu îndrumări practice pentru popor despre metodelu: cum trebuie întocmită economia noastră după comasare, ca să nu suferă poporul (partea II).

2. Un premiu de 300 fl. intru acoperirea speselor de tipariu, pentru un manual bun de învățămînt pe sama școlilor medii, din ori care obiectu de învățămînt, lăsându-se autorului dreptul de proprietate.

3. Un premiu de 200 fl. pentru cea mai bună lucrare asupra subiectului:

„Dietetica populară, cu deosebită considerare la modul de viețuire al țeranului român.”

Terminul înaintării elaboratelor se fixează cu ziua de 1 Octobru 1895 st. n.

Față de elaboratele de sub Nr. 1 și 3, Asociațiunea își rezervă dreptul de proprietate, va da înse gratuitu câte 100 esemplare tipărite respectivilor autori.

Manuscrisele, purisate de mână străină, au să se înainteze, până la terminul indi-

catu, Comitetului Asociațiunii transilvane în Sibiu provădate cu o devisă reproducă pe plicul, în care se află numele autorului.

Manuscrisele nepremiate se voru înapoi autorilor fără publicarea numelui lor.

Manuscrisele intrate după terminu nu se voru lua în considerare la premiare.

Sibiu, din ședința comitetului Asociațiunii transilvane, ținută la 1 Novembre 1894.

Dr. Il. Pușcariu,
vicepreșed.

Dr. V. Bologa,
secret. II.

Noutăți.

Din Archidieceză. On. Florianu Munteșcu adm. parochialu în Oroiu-săcuiescu din tractul Murășului este dispus de parochiu în Șeica-mică tractul protopopescu al Mediașului. În Oroiu-săcuiescu este dispus de adm. parochialu On. Iosifu Moga, preotul Șeicăului din tractul protopopescu al Sibiuului. În Șelău este dispus totu în calitate de adm. parochialu On. Ioanu Sara, preotul din Șura-mare. On. Valeriu Nobilă, preotul din Vorumlocu tractul Mediașului, este dispus de adm. parochialu în Goganu din tractul protopopescu al Ibașfalăului.

Gimnasiul superioru gr. cat. român din Blașu a fostu vizitat de către directorul suprem din Clușă Kuncz Elek, care a petrecut în Blașu din 17—21 a c. asistându în fiecare clasă la prelegeri. Directorul suprem a rămasu mulțămînt de progresul, ce se face în gimnasiu din singuraticile obiecte de învățămînt.

Kossuth Ferencz, care s'a fostu reintorsu în septămăna trecută în Budapesta, și-a reinceputu turneul politicu în provincă. Duminecă a fostu în Dobriținu, unde i-s'a făcutu primire strălucită din partea cetățenilor de toate nuanțele politice. Ca și pe airea și aici a fostu întîmpinat cu ovațiuni căldurose, cu buchete de flori și banchetu strălucit. Cu ocașiunea banchetului datu în onorea lui Kossuth s'a trimis telegramă omagială regelui Italiei. Cându s'a ținut toastul pentru Monarchul nostru, oșpeții nu s'au ridicat, era la finea toastului țiganii au dîșit melodia: „Jaj de hunczut a nămet.” La toastul pentru Kossuth înse oșpeții s'au ridicat în picioare. — Dela Dobriținu a călătorit Kossuth la Nyiregyháza. Pe la tōre gările i-s'au făcutu ovațiuni. Guvernul la aceste călătorii de agitare antidinastică nu are nimica de dîșit.

Br. Nopcsa Ferencz dimis. Primu mareșalul de curte al împărătesei-regine Elisabeta, br. Nopcsa Ferencz, a fostu dimis pe neașteptate din oficiu său. Se crede, că dimiterea lui stă în legătură cu votul, ce l'a datu baronul în casa magnaților pentru proiectele bisericesci-politice liberale.

Înmormintarea Țarului Alexandru III s'a întimplat Lună cu o pompă în adevăr împărătescă. Oficiul funebralu s'a îndeplinit în catedrala Petru-Paulu din capitala Rusiei fiindu reprezentate toate puterile europene, pe cum și unele din Asia și America. Esecutarea precisă a ceremoniilor și a cântărilor funebrale a pus în uimire pe străini și a stors lacrimi din ochii tuturor. Oficiul funebralu s'a început curându după 10 ore și a durat până la 3/4 l oră. Îndată după aședarea osēmintelor lui Alexandru III în criptă cetatea și-a schimbatu fața, flămurile negre s'au luat de pretutindenea și s'au pus în locul lor flămure naționale rusești în onorea noului Țar.

Regele pentru popor. Carolu I. regele României intru amintirea nuntii sale de argintu cu regina Elisabeta a pus la dispoziția ministrului-președinte al României 200,000 lei în rentă română de 5% ca întâiul fondu pentru înființarea unei case de ajutoriu pe sama poporului dela sate, care în anii de secetă este lipsit une-ori de mijlocele de traiu.

Casă de mōrte. Gavriil Barbulă de Glod parochul gr. cat. al Birseului mare a repausat în etate de 68 ani în al 40-lea an al preoției.

În veci amintirea lui!

PARTE SCIINȚIFICĂ-LITERARĂ.

Instituțiunile calvinesci în biserica românească din Ardeal.

C.

Jurații Scaunului și Titorii Mitropoliei.

I.

Jurații și Titorii în biserica românească și calvinescă din Ardeal.

Altă instituțiune a bisericii românești din Ardeal introdusă sub influința calvină este instituțiunea titorilor și juraților scaunului mitropolitan.

Din documentele istorice, cari ne-a rămasă despre instituțiunea acăsta, numai după nu puțină combinare putem sci cu siguritate, că titorii nu erau una și aceeași instituțiune cu jurații scaunului, ci titorii și jurații erau două instituțiuni diverse.

Înainte de ce ne-am dimit în limpederea cestuini așesteia, pe cât e cu puțință din documentele puține istorice, ce le avem, espunem mai întâiu urmele istorice, ce le-am aflat despre instituțiunile aceste.

Urmele istorice despre jurații scaunului mitropolitan.

1. Cea mai veche urmă despre jurații scaunului o aflăm dela anul 1675 în săborul mare ținut de mitropolitul Sava Brancovici.

Introducerea în canoanele săborului acestuia se începe cu cuvintele următoare:

„Părintele Mitropolit Sava cu jurații scaunului, cu protopopii în săboru în Belgrad.”¹⁾

Din urma acăsta slabă istorică numai atâta aflăm, că lângă scaunul mitropolitan erau nisce oficiali numiți jurații scaunului, cari laolaltă cu protopopii luau parte la săborul mare.

2. În o scrisoare dela 1725 a episcopului Pataki către Protopopul Miclăușu dela Voila se amintesc de un săboru, la care s'au strins și „câțiva frați protopopi jurați”,²⁾ cari nu pot fi decât jurații scaunului, ce se amintesc în săborul dela 1675.

Urmele istorice despre titorii mitropoliei.

1. În introducerea Zaconicului autorul vorbește despre instituțiunea de sub vorbă în chipul următoriu:

„Avu'au acăstă mitropolie totdeauna grigitori și titori cu ajutoriu; erau titori adevărați și jurați s'au rînduit în vlădicia mitropolitului Sava Brancoviciu.”³⁾

Din notița acăsta scurtă și confusă dela autorul Zaconicului se vedu următoarele:

a) Că mitropolia Belgradului totdeauna a avut „grigitori și titori cu ajutoriu”.

b) Că „titori adevărați și jurați” s'au rînduit în vlădicia saă pe timpul vlădiciei mitropolitului Sava Brancoviciu.

Autorul însă nu ne esplică mai detaiat și mai lămurit, că ce deosebire este între „titori adevărați și jurați” rînduiți pe timpul mitropolitului Sava Brancoviciu, și între „grigitori și titori cu ajutoriu” dinainte de timpul acesta. Vom trebui să cercăm dară mai târziu să lămurim pe altă cale cestuinea.

2. Cu privire la cei dintăiu „titori adevărați și jurați” autorul Zaconicului scrie mai departe următoarele:

„Titori cari s'au rînduit atunci întâiu, aceștia sunt: Protopopu Ion den Vinti, Protopopu Toma dela Belgrad, Dumitru logofetulu, Groz Miclăușu din Belgrad; atunci s'au rînduit în săborul mare cu voea și cu sfatul a toți protopopi, după aceea întăriți și cu cartea prealuminatului și mil. Domnului nostru a craiului, în care carte a Măriei Sale se vede cei deregatoria titorilor și pe ce sunt rînduiți; este scris în captalia Belgradului.”⁴⁾

Puținele aceste cuvinte despre instituțiunea titorilor cuprind următoarele lucruri:

a) Că titorii se alegeau de către săborul mare și se întăria de principele.

b) Că titorii unii erau din cleru, așa protopopul Ion din Vinti și Toma din Belgrad; alții pote erau mireni, ca Dumitru logofetulu și Groz Miclăușu din Belgrad.⁵⁾

¹⁾ Petru Maior „Istoria bisericii Românilor”. Partea inedită în Acte și Fragmente de T. Cipariu pag. 145.

²⁾ Acte sinodali de I. M. Moldovanu t. II. pag. 108.

³⁾ Acte și Fragmente de T. Cipariu pag. 257.

⁴⁾ Totu acolo pag. 258.

⁵⁾ Groz Miclăușu pote e din familia nobilă Groza din Belgrad, veđi Acte și Fragmente de T. Cipariu pag. 263.

c) Deși cam obscuru, totuși se vede, că cel puținu instituțiunea „titorilor adevărați și jurați” fu introdusă în biserica românească din Ardeal prin principele Mihailu Apafy I.

Autorul Zaconicului, ce e dreptu, nu spune lucrul acăsta apriat. După ce inse nu ștece nicăiri, că Mitropolitul Sava Brancoviciu o ar fi introdusă, ci numai că pe timpurile lui fu introdusă; după ce nu spune decât că titorii fură aleși de săborul mare, éra nu și că instituțiunea loră fu introdusă de acăst săboru; după ce mai deperte spune apriat, că deregatoria loră se cuprinde în diploma, prin carea fură întăriți de principele, éra nu în actele săborului mare saă ale mitropolitului, în cari ar trebui să se cuprindă, dacă instituțiunea loră ar fi fostu introdusă în biserică de mitropolitul saă de săborul mare; așa chiar și din aceste puține urme istorice românești credem, că ne putem convinge, că instituțiunea „titorilor adevărați și jurați” fu introdusă în biserica noastră de principii calvini. Mai târziu vom aduce în favorul aserțiunii acăsteia și alte doveđi din organizațiunea bisericii calvinesci din Ardeal în seculii 16 și 17.

3. Autorul Zaconicului a scris în opul saă și unu tractat despre titorii acăștia intitulat: „Ce-i deregatoria titorilor”. Tractatul acesta inse a peritu, și ne-a rămasă singuru numai titula lui.

4. Încă odată mai amintesc Zaconicul instituțiunea titorilor cu cuvintele următoare:

„Măria Sa Prealuminatulu și mil. Domnulu nostru craiulu Mihailu Apafy din mila lui Dumnezeu ipr. poruncitunea nouă titorilor, cum să luăm sama dela părintele mitropolit Sava Brancoviciu de totu bunulu bisericii și venitul școlii și a tipografiei . . . și părintele mitropolit Sava Brancoviciu aceste ne-au dat la mână în sama bisericii.”¹⁾

5. Afară de Zaconic mai aflăm urmă despre instituțiunea de sub vorbă și în canonul întâiu al săborului mare dela anul 1700, care sună astfel:

„Cându va rîndi Vlădica și cu titorii, cari vor fi jurați lângă Vlădica, și de săboru din toți protopopi țerei, atunci totu protopopulu cu doi preoți bătrâni să se afle la ziua cea numită a săborului.”²⁾

Din canonul acesta se vede, că titorii despre cari e vorbă, sunt „titori adevărați și jurați”, despre cari ștece autorul Zaconicului, că fură introduși pe timpurile mitropolitului Sava Brancoviciu. Mai departe se vede, că mitropolitul la olaltă cu ei stătoriea ziua, în care era să se ște săborul mare.

6. Cu numirea latină de „Curatores ecclesiae” se mai amintesc titorii și în protestul câtorva brașoveni datu la anul 1701 în contra sfintei uniri cu cuvintele următoare:

„Insuper pro legitimis ecclesiae graecanicae confessionis curatores nobiles Stephanum Ratz et Michaellem Payi de eadem mune ab ipsis habebuntur et observabuntur (sic), siquidem in scis et non consentientibus ipsis onus curandae ecclesiae graecanicae in se receperunt.”³⁾

Precum se vede din notița acăsta scurtă, chemarea saă oficiulu curatorilor bisericii întregi românești din Ardeal era a purta grige de ea. Nu ni-se spune inse în notița mai detaiată, că în ce sta grigea acăsta de biserică.

10. Totu cu terminulu latinescu de „curator” se mai amintesc instituțiunea acăsta și în punctulu 2 din sesiunea I. a sinodului dela 1728 ținutu în Clușu-Mănăsturu sub presidiulu Rectorulu Iesuiților, în care se spune, că pe timpul acela curatoru era David Maxay, și că avea și ceva remunerațiune, deorece sinodulu a făcutu și dispoziție, că de unde să se plătescă remunerațiunea, anume din așa numitul censu catedralu, care se plătiea în diecesa întregă.⁴⁾

7. Cu numirea latină de curatores se mai amintesc și în punctulu 6 alu gravaminelor clerului în contra mitropolitulu Atanasiu, care sună astfel:

„Postulavimus, ne proventus ecclesiae converteret in consanguineos, sed de proventus cum ecclesiae curatoribus conferret,

¹⁾ Acte și Fragmente de Tim. Cipariu pag. 259.

²⁾ »Istoria bisericii Românilor» de P. Maior 355 și »Acte sinodali» de I. M. Moldovanu tom. II pag. 119.

³⁾ Acte și Fragmente de T. Cipariu pag. 269.

⁴⁾ »Acte sinodali» de I. M. Moldovanu t. II pag. 102. Totu acăstu David Maxay se amintesc ca curatoru alu clerului și la Nilles »Symbolae» t. II pag. 499.

non contulit." ¹⁾ Și totu cu acesta numim de: curatores ecclesiae, și: curatores valachorum a Leopoldo imperatore creati, se amintesc în unu excerptu din o scrișore a curatoriloru Ștefan Ratz și Mihael Puy dela anulü 1714. ²⁾

Urme istorice comune despre jurați și titori. 1. Întâia urmă istorică, ce ne-a rămasu despre amândouă instituțiunile acêsta, este din scrierea juridico-canonică numită Zaconică.

În introducerea Zaconiculü vorbesce autoriulü lui despre modulü cum se facu legile în mitropolia Belgradului, și dice, că unele „legi se judecă în scaunulü sfântü alü bisericeî în mitropolia Belgradului în săborulü vlădicescü cu toți protopopü țerei.“ Apoi adauge că suntü: „Alte legi, cari se facu fără de săborulü mare, vlădica „cu titorilü și cu jurațilü.“ ³⁾

2. Totü în introducerea din Zaconică se mai amintesc instituțiunea titorilorü, cândü autoriulü spune tempulü cândü a începutü a scrie, adecä la anulü 1680. Aici după ce spuse autoriulü, cum în anulü acesta „cu voea și cu porunsa domnului „nostru a craiului Apafi Mihai“ fu alesü mitropolitulü Iosifü Budai în săborü, adauge cuvintele următore:

„Fiindü notareșu săborulü mare protopopü Ioanü den Vinti și „titoru mănăstirei Belgradului, împreună cu protopopü Georgie din „Daia și protopopü Väsiü den Belgradü și protopopü Oprea din „Armenü. Havașali Suciü Pul den Belgradü: titorilü bisericeî „și jurațilü scaunului și mitropoliei Belgradului.“ ⁴⁾

Pe lângă instituțiunea jurațilorü și titorilorü documentulü acesta mai vorbesce și de a treia instituțiune, anume de titorulü mănăstirii Belgradului, care era pe atunci protopopü Ioanü din Vinti. Titorulü mănăstirii Belgradului nu pôte fi totü una cu titorilü bisericeî, de-orece autorulü apriatü îl deosebesce, și pe lângă aceea titorulü mănăstirii Belgradului era pe cum se vede lămuritü, numai unulü, pe cândü titorilü bisericeî erau patru.

Aceste suntü urmele, cari le-amü pututü afla despre instituțiunea bisericescă a titorilorü și a jurațilorü.

Jurați și titori suntü două instituțiuni diverse. Premiëndü urmele istorice despre instituțiunile de sub vorbă, trecemü acum la deslegarea cestiunii, că ore instituțiunea titorilorü și a jurațilorü era una și aceeași instituțiune cu două numiri, sau dörä erau două instituțiuni bisericesci, dintre cari fiecare își avea numirea sa proprie?

Cestiunea s'ar puté deslega ușorü, dacä amü avé documente istorice, din cari se cunoscemü deplinü sfera de activitate a titorilorü și a jurațilorü. Dacä din atari documente amü puté constata, că sfera de activitate era identică pentru titori și pentru jurați, atunci amü puté dice cu siguritate, că și instituțiunea lorü era identică. Atari documente înse ne lipsescü, și din documentele, ce le avemü, de abia putemü cunöscce numai în lineaminte generalü sfera de activitate a unora și altora.

Sfera acêsta de activitate a titorilorü și a jurațilorü înse chiarü și cunoscutä numai în lineaminte generalü încä arată deosebire între titori și jurați.

Astfelü Zaconiculü despre titori dice că suntü a tutregei obște bisericesci din Ardélü, și nu numai a bisericeî catedrale din Belgradü, carea avea titorü separatü. Și mirare! În documentele latine, titorilü numiți latinesce curatores încä se dicü a fi a bisericeî întregi din Ardélü. Despre jurați înse dice, că erau a scaunului mitropolitanü din Belgradü. Din acêsta se vede, că alta era sfera de activitate a titorilorü și alta a jurațilorü.

Mai departe în săborulü mare dela 1675 se amintescü ca presentü și jurațilü scaunului, pe cândü titorilü nu se amintescü, care împrejurare éráși arată deosebire între atribuțiunile de dreptü

ale unora și ale altora, încätü jurațilü luaü parte la săborulü mare, titorilü înse nu.

Asemenea în sinodulü dela 1669, cândü s'a luatü sama mitropolitulü Sava Brancovicî despre bunulü bisericeî și venitulü școliei și a tipografeî, se amintescü titorilü, cărora principele Mihailü Apafy I le-a demandatü să lea mitropolitulü samä de acele lucruri, nu se amintescü înse și jurațilü, din care se vede, că lucrulü acesta era de competența titorilorü și nu și a jurațilorü.

În canonulü întâiu alü săborului mare dela 1700 se dice, că Mitropolitulü cu titorilü determina ziua săborului mare. De jurați înse cu privire la lucrulü acesta nu se amintescce, de unde se vede, că determinarea zilei săborului nu era și de competența jurațilorü.

Töte aceste arată, că era deosebire între sfera de activitate și între atribuțiunile de dreptü ale titorilorü și jurațilorü.

Luminä destulä înse aruncä preste cestiune împrejurarea, că autorulü Zaconiculü, care este celü mai competentü în lucrulü acesta, cândü vorbesce despre unilü și despre celalaltü, vorbesce destulü de limpede, ca despre două specii de oficiali diversi bisericesci, deși probabilü câte odatä unulü saü altulü ținea amândouă oficiile, va să dicä era și juratü și titorü.

Așa autoriulü Zaconiculü în introducere vorbesce de legi bisericesci, pe cari le făcea „Vlădica cu titorilü și cu jurațilü.“ ¹⁾ Conjunțiunea „și“ și prepusețiunea „cu“ pusä de două ori arată lămuritü, că altä specie de oficiali erau titorilü și alta jurațilü.

Mai departe totü autoriulü Zaconiculü în introducere după ce numesce cu numele patru persöne, dice apriatü, că aceste erau pe atunci „titorü bisericeî și jurațilü scaunului și mitropoliei Belgradului.“ Atributulü „bisericeî“ lângă cuvintulü: titori, și „scaunulü“ lângă cuvintulü: jurați, și apoi conjunțiunea „și“ între ele aräta éráși destulü de determinatü că este vorba de două specii diverse de oficiali bisericesci, deși unilü din cele 4 persöne enunörate pôte că purtaü deodată și oficiulü de titori și celü de jurați.

La aceste s'ar puté obiecțiunea, că autoriulü Zaconiculü opulü sëü juridico-canonică l'a împärtitü în 11 capitule. Capitululü alü 3-lea din acestea se vede că a tractatü despre sfera de activitate a titorilorü, deörece titululü lui sunä: „Ce-i deregătoria titorilorü“. Despre deregătoria jurațilorü înse nu are nici unü capitulü, ceea ce se esplica, dacä se concede, că jurațilü erau totü una cu titorilü, și deregătoria jurațilorü se cuprinde în a titorilorü, prin ce scrierea unilü capitulü separatü despre jurați a devenitü de prisosü.

Obiecțiunea acêsta înse este numai unü argumentü negativü dedusü din tăcerea autorului despre unü lucru. Ca atare înse numai atunci ar avé ceva valöre, cândü autoriulü n'ar vorbi aire destulü de limpede despre lucrulü acesta. În introducere înse amü vedütü, că autoriulü destulü de lămuritü arată, că titorilü și jurațilü erau două specii diverse de oficiali bisericesci. De unde, din împrejurarea, că despre deregătoriale uneia din aceste specii n'a scrisü unü capitulü separatü, pe cândü despre a celeialalte a scrisü, se pôte deduce numai atäta, că autoriulü nu și-a propusü a scrie unü opü juridico-canonică completü. Mai multü nu se pôte și logice nici nu este ertatü a deduce.

Constatämü darä de o cam datä, că în biserica veche romänescä din Ardélü era o instituțiune de oficiali bisericesci, cari se numieau jurați, și altä instituțiune de oficiali, cari se numieau titori.

Amü ținütü să constatämü lucrula acesta încä dela începutü, pentru că s'a întâmplatü, de chiarü și bărbați altcum serioși și versați în ale istoriei au susținütü părerea, că instituțiunea titorilorü și a jurațilorü a fostü una și aceeași instituțiune. ²⁾

(Va urmä.)

¹⁾ Nilles „Symbolae“ t. I. pag. 259.

²⁾ Nilles. Totü acolo tom. I. pag. 404.

³⁾ Acte și Fragmente de T. Cipariü pag. 259.

⁴⁾ Acte și Fragmente de T. Cipariü pag. 257.

¹⁾ Veđi mai susü punctulü 1 din urmele istorice comune despre jurați și titori.

²⁾ Veđi Gavrilä Popü canonicü în Lugoșü în Nr. 1 din Sionulü românü de pre anulü 1865.

Frați și surori.

De Iulio Diniz.

(Continuare.)

„Tată, tu ești bolnav?”

Joao da Esquina era așa de uimit de izbucnirea acestei îngrijiri a copilei sale, câtă în grabă nu știu, ce să răspundă:

„Da, — ești bolnav,” continuă atacul senhora Teresa.

„Ce, — — ce v'a plesnită prin minte? Se pare, că vi-s'a scrintită vre-o rotită.”

„Ești trimită îndată pe Miguel la medicul,” duse îngrijata soție, fără să bage în seamă nădăirea cam neurbană a bărbatului său, și dispăru.

Asemenea dispăru și Francisca, și când Daniil, foarte vesel de scirea senhorei Teresa, în scurtă vreme se prezentă, o afă frumosă toaletată pe banca dintre cârnați și șunci, pe aceeași bancă, ce servise de odihnă lui Iosé, cândă acesta fără de a voi, discredită pe fiul său înainte de a-l da Esquina.

„Bună ziua, senhorită,” duse Daniil și făcu o închinăciune mai profundă de cum se îndatinăză preste totu medicii dela țară. „Bună ziua, senhorită. Cu părere de rău am înțeles, ca tatăl dta — —”

Joao da Esquina se retrase în celă mai întunecată colț ală prăvăliei și aruncând o privire dăcăsă asupra lui Daniil morai:

„Dacă acestă închipuită vre să-și facă de lucru cu nebnatica fată, îi stă în voe, — — de mine înse să nu se atingă!”

Sau că Daniil nu auți această replică plăcută, sau că nu-l interesa, el merse a lene spre Joao, îl salută cu multă curtenie, și cu un gest de învățat îl rugă de puls. Joao își vtri mâinile în șurta sa de pele.

„Ești nu suntă bolnav, domnișorule, — — ești de loc nu voiu să alergă pe patru picioare, și nici n'am cōdă ca moimele.”

„Ce?” întrebă Daniil, înfrinându-și cu bravură risul asupra acestui protest în contra teoriilor darviniste. „Ce? Dta te asemeni cu o, — — cu o moimă, senhor Joao?”

„Ești nu mă asemănă cu nici un animal,” bombăni Joao da Esquina puțin cam opărită prin respectabila curtenie a lui Daniil pentru nenimerita sa părere. „Ești cu nici un animal nu mă asemănă, dar dta, domnișorule, pe toți omenii îi țin de moime, chiară tatăl dta o dize.”

„Nu-mi bată capul cu de acestea,” reflectă Daniil, „bunul meu tată are în casulă acesta o părere de totă scâlciată despre acestă lucru. Ești timp îndelungat am făcută observări asupra moimelor, ele mănăncă întocmai ca omenii cei cinstiți și beu aproape totă așa, ele erau atât de înțelepte și amabile, și de aceea voiam să facă studiul cu ajutorul lor, cum să tracteză cu pacienții mei, căci omenii, pe cum mi-se pare, nu se pot hotărî, să mă prinescă de medic. Pentru exemplu, onorabile senhor Joao, imi închipuesc, ca și cum în momentul acesta a-și sta înaintea unui bătrân paviu, care bucură să-mi arate în mână, pe când dta — —”

Daniil s'nsopina umilită și modestă, era Joao își trase mâinile din șurtă și și-le puse pe masa prăvăliei înaintea tinărului medic.

„Nu, nu — — așa nu am înțeles lucrul,” duse el cu un fel de bunăvoință.

Daniil, pentru ca să împlinescă formalitatea îndatinată, îi pipăi pulsul. Deja și numai privind la nasul cel roșu-vințetă cunoseu elă bōla lui și duse cu gravitate:

„Nu suferă în doală, că dta pătimești de un reumatism foarte dureros, senhor Joao.”

„Veți, veți, — puilă abia leșit din gâoțe totuși scie mai mult de câtă am gândit,” duse senhor Joao întru sine despre știința lui Daniil și începu apoi a-i da o descriere amănunțită a stării sale.

Trebue înse să constătam, că Danielinho nu asculta cu băgare de seamă. Elă lăsa pe bătrânul, să vorbească, și se întretinu într'aceea cu ochii cei negri și schinteitori ai senhorei Francisca. Ei îi împărtășiau lucrul de totă felul și foarte interesante, mai interesante cel puțin decât reumatismul unui boltaș sândăcos.

Cândă Joao sfârși, Daniil se vădușit și duse ore ce. Elă își priuse ca în meditare fruntea în mână și rosti apoi oraculul:

„În casulă acesta celă mai bună mijloc ar fi arsenicul — —”

Cu o lovitură cădu Daniil din nou din reputația tatălui frumosei Francisce.

„Arsenic?” strigă acesta și scapă era în unghiul său. „Dar acesta e otravă, cu elă omoră ești cloțanii! Mă rogă frumos, atunci mai bine mă tracteză ca pe o moimă.”

Înzădară cerca Francisca, să fie mijloc, înzădară apăru senhora Teresa întru ajutorul ei, nelăcrederea de nouă trezită nu se mai putea adormi.

„Faceți, ce vă place, eu cu ună otrăvitor nu voiu să-mi facă de lucru,” închiă în sfârșit indignatulă neguțătorii tractativele și dispăru în multă iubita sa pivniță.

Daniil se simțea adâncă umilită prin visita sa medicală cea dintăiu. Ea, pe cum însuși își mărturisise, n'a pățit rușine numai pentru preocuparea senhorului Joao.

Nici privirile cele dulci ale Franciscei, nici cuvintele cele dulci ale Teresei nu puteau să-l mângăe. Elă își luă cu puțină cuvinte rămasă bună și se depărta cu convingerea, că elă însuși pōrtă vina la întregă pățania.

(Va urma.)

Bibliografie.

A apărut de sub tipari **Otocolul cel mic** edit. III. Blași 1892 și se află de vindare la tipografia seminarială nelegată cu prețul de 80 cr. v. a., legată cu călcăiu de pânză cu 95 cr. v. a. Legată dimpreună cu **Pentecostariul** costă 1 fl. 80 cr. v. a.

Editor și redactor răspundător:

Dr. Victor Szmigelski.

Nr. 140—1894.

(32) 1—3

Concurs.

Pentru conferirea unui stipendiu de 60 fl. la an din fundațiunea „Galliană”, tinerilor români, studenți de gimnaziu ori școlă reală de aceeași categorie, se escrie concurs cu termină până la 20 Decembrie 1894 st. n.

Cererile să se înainteze până la terminulă indicat, *comitetului Asociațiunii transilvane în Sibiu* (N. Szeben), instruite cu următoarele documente:

1. Atestat de botez în originală sau în copie legalisată;
  2. Testimoniul școlastic de pe semestrulă din urmă ală anului școlar 1893/4;
  3. Atestat de frecuentare dela direcțiunea institutului, în care de presentă urmăză studiile;
  4. Atestat de paupertate, eventuală de orfan, dacă concurentulă este orfan.
- Cererile intrate după termină nu se ieau în considerare.

Sibiu, din ședința comitetului Asociațiunii transilvane, ținută la 1 Novembre 1894 st. n.

Dr. Il. Pușcariu
vicepreșed.

Dr. V. Bologa
secret. II.

Cu deosebire stimă cuteză a încunoscința pre **Veneratulă Cleră greco-catolică**, că precum și până acum ia asupra-mi gătirea de

iconostase, amvone, altare

și alte obiecte de ale instruirii interne a bisericilor, în ce privesc lucrul de măsură și de sculptură, de colorare respective de marmorisare și de prevedere cu icone sante, dimpreună cu aședarea acelor obiecte în fața locului, precum și renovarea de iconostase cu prețurile cele mai ieftine.

Cu proiecte colorate servescă cu plăcere.

Iconostasele ridicate de mine în bisericile greco-catolice au câștigat recunoștere deosebită, și tōte mă îndreptătesc la sperarea, că **Veneratulă Cleră** mă va împărtăși ocașionalmente de prețuită-i încredere. Silința mea se va îndrepta tot-deuna într'acolo, ca și de aci înainte să merită renumele celă bunu, care mi-l'am câștigat până acum.

Prin tarifulă de zone dispărândă depărtările, prin această capacitatea de concurență mi-s'a mărită.

Rugându-mă pentru prețuite comande sum

Oradea-mare, 10 Ianuariu 1892

cu deosebire stimă

Carol Müller,

auritor și fabric. de recuis. bisericesci.